

cast. ant. *uço* 'porta' prové del ll. vg. ŪSTĪUM (llatí ōSTĪUM 'porta', 'obertura, entrada').¹ □ 1.ª doc.: *ux*, 1250.

En el famós document d'heretgies d'aquesta data, procedent de Gósol, hom diu que: «al vespre morie-s En Josa, e dix Maria P. a sa fila e a-n Miró que anasen veer qui-l vetlava; e éls viuren l'*ux* tancad e-l malaute ab un d'aquels qui l'abrigave» (Pujol, *DocsVgUrg.*, 15.16). Allí *uix* designa 'porta (d'una casa)' com en llatí i d'altra banda hom sembla emprar *porta*, en el mateix document, en l'accepció de 'portal' («--- davant la *porta* de l'eglea ---», 15.46, «--- les *portes* del castel viu desencadenar ---», 15.6). En el ben conegut *Testament* de Cerverí de Girona, però, *uix* sembla referir-se més aviat a 'porta del castell o palau': «a-N Per' de Mata laix / c'a malson se despert / car hanc un jorn a Mata / no trobey l'*ux* obert» (v. 77). En tot cas, *uix* en el sentit de 'porta' sembla ser ja antiquat en el S. XIV enfront del seu sinònim *porta*.

En l'acc. de 'obertura de bóta' apareix en uns inventaris de Vic: 1423 «Una thona de rv sestres. It. un vaxell ab lo *ux* de sobra qui té vi botes», 1507 «Una bota de fusta prima ab son *uix*» (*DAG.*) i en un romanç de 1627 «lo *ux* de las botas surria vi» (*DAG.*). *AlcM* el dóna com a usual al Pallars, Tremp, Urgell, i segons Griera en l'accepció de 'tap del forat de la bota' s'usa a Tremp, Oliana, Gil i Àger (*BDC* xx, 124); dit també del 'forat per on surt el lleixiu del bugader' a Altea (*BDC* xvi, 7).²

DERIV.: *Uixar* 'tancar l'uix d'una bóta i deixar ben closes les juntures perquè no en surti el vi' (localitzat a Ribera del Sió, *AlcM*); la variant **aüixar* oït per JCor. en el Segre mitjà (Montmagastre, 1956) a propòsit de *Ca l'Aumissé*: «diuen *Ca l'Aumissé* perquè farien *aumissa* (= *omissa* 'pasta feta de l'escorça d'om per a tapar l'uix d'una bóta') i amb això atacaven les botes quan les *aušaben*»: cf. oc. ant. *uissar* «bondonner», ja en doc. mars. del S. xv (*PSW* s. v.), *ussa* «bondonner un tonneau» (Mistral).

Uixer 'porter o guàrdia del palau del rei, del tribunal etc.' (ant.), del ll. OSTIARIUS 'porter', que es va especialitzar en el sentit de 'oficial palatí' [1344, *Ordin. Palat.* de Pere III (*CoDoACA* v, 63), i en la *Cròn.* d'aquest rei: «--- a fi que l'*uxer* qui guardava la porta de la dita cambra --- anàs als infants ---» (p. 125); 1456 «--- los *uxers* o porters de la casa del Senyor rey pretenen ---» (*Manual Ardits* II, 236); «lo majordom major y altres menors, així de camarers, camarlench, *uxer*, copers ---» (1628, *Títols d'Honor, DAG.*)]. *Uixer d'armes*: Pere III en les *Ordin. Palat.* descriu aquest oficial com a funcionari amb experiència militar, que anava armat i estava encarregat de la custòdia del rei, anant darrera d'ell, guardant la seva porta i dormint davant la cambra d'ell: «E per tal que mils alcunes coses, les quals segons lur ofici a ells pertanyen, puen complir, verga per cascu d'ells portar manam e *uxers d'armes* ells volem ésser appehat per tal que ls noms convinents sien a les coses» (*CoDoACA* v, 96); 1387 «Mossèn Bernat Margarit *uxer d'armes* nostre», 1463 «Al magnífich, amat e feel cavaller e *uxer d'ar-*

mes nostre, mossèn Anthoni Joan Torres, governador de Manorques» (*DAG.*).

Uixera 'portera' [ca. 1460, *Spill*, 14980; 1475, *Trobes Verge M., AlcM*].

Uixer 'mena d'embarcació gran de transport', veg. s. v. *UIXER*.

Uixol m. 'mena de parany' (ant.): 1391 «--- que d'aquí avant negu gos cassar en neguna manera ultra la forma acustumada de cassar en lo dit regne, so és ab senderes, filats, linyals, ne ab *uxols* ne ab altres enginys no acustumats» (*BSAL* IX, 31); cf. aran. *ixò* 'lloseta, parany' (JCor., *EntreDL* II, 16), bearn. *huchole* «piège, casse-pied» (Palay), port. *ichó* «armadilha para apanhar perdizes, em forma de alçapão, composta principalmente de duas meias portinhas» (CMichaëlis, *RL* I, 304), i cast. *orzuelo* «instrumento que tienen los cazadores para coger vivas las perdices, que es a modo de una ratonera de agua, con su trampilla movable, y en poniéndose encima la perdiz, resbala y cae dentro, y vuelve la trampilla a quedar cerrada impidiendo pueda salirse» (documentat, a. 1640), «un género de cepo para prender fieras por los pies» (*DAut.*); totes aquestes formes suposen un diminutiu *USTIOLUM 'porteta', nom que deu haver-se donat per la forma de la trampa; la forma castellana va sofrir evidentment la influència del parònim *orzuelo* HORDEOLUM (*DECH* v, 726b26ss.). La forma catalana, menys alterada per desgast fonètic, confirma sense dubtes que l'origen és *USTIOLUM.³

Duplicat culte de *uixer* 'porter' és *ostiari* 'el qui ha rebut el primer dels quatre graus menors del sacerdoti' [doc. de S. XIII «Si negun --- feria o nafrara subdiaque, lector, exorcista, acòlit, *ostiari* ---» (*AIEC* I, 307); «aquells qui són en lo primer grau de clericia e són dits *hostiaris* qui vol dir porters de la sgleya» (*DAG.*, que cita de *Suma de Collacions*, Ms. S. xv)]. En el S. xv es va emprar també en el sentit de 'porter': el *DAG.* cita (s. v. *hostiari*) del 3.^r del *Cartoixa* de J. Roís de Corella: «tu no est *hostiari* que pugues lançar los qui stimes que star no y deuen»; *ostiària* 'portera', en *Lo Passi en cobles* de B. Fenollar (a. 1493), ed. Martí Grajales, p. 19; en temps moderns *ostiari* fou usat per Salvador Espriu: «Els *ostiaris* / d'un culte antic obrien / les portes a la dansa» (*AlcM*).

Ostiatari 'el que ha pres el grau d'ostiari' (*DAG.*), 'grau d'ostiari' (*AlcM*).

Ostíol 'petit orifici, boca d'un estoma, d'un conceptacle' (*DFa.*), pres del ll. *ostiolum* 'porteta', dimin. d'*ostium*.

Antuixà, m., prové de ANTE-OSTI-ANUM 'el que és davant la porta'; cf. arag. ant. *antuxano* 'terreny situat prop de la casa', ast. *antoxano* 'espai situat al voltant de la casa del llaurador, per a fer les feines agrícoles', cast. ant. *antuçano* (ja documentat a. 962) «plazuela ante la puerta de un edificio, especialmente atrio de una iglesia», mod. *altozano*.⁴

En català antic *antuixà* apareix en els sentits de 'la part del carrer corresponent a l'enfront d'una casa', 'andana, lloc de pas (al costat d'una construcció, d'una